Profesorul V. ARVINTE.
Demnitatea unei profesiuni şi forţa modelului

Mircea CIUBOTARU

Dacă astăzi există la Iaşi o tradiţie lingvistică viabilă şi personalităţi care o ilustrează cu pregnanţă şi demnitate, faptul nu poate fi explicat decât prin existenţa unei continuităţi de gândire şi atitudine în raport cu spiritul critic instituit de înaintaşi, în pofida unor vitregii ale istoriei contemporane bine cunoscute. De la Maiorescu, cel din perioada ieşeană a biografiei sale, şi până în prezent, raţionalismul bine secondat de imaginaţia creatoare a generat un mod de a fi propriu culturii şi ştiinţei zămislite în urbea noastră. În matricile formatoare şi catalizatoare ale spiritului echilibrat francez şi temeiniciei germane, spiritul nestatornic moldovenesc a putut să se aşeze, în zodiile sale norocoase, în stări de creaţie fecunde. Au fost asemenea lungi ore astrale ieşene şi la Junimea lui Eminescu, şi la masa lungă a „Vieţii Româneşti", dar şi în amfiteatrele şi sălile de seminar ale Universităţii.

Lingvistica şi filologia ieşeană şi-au structurat existenţa şi istoria din ultimul secol în tiparele generoase ale unei veritabile şcoli, dacă înţelegem prin această etichetă un model formativ ce presupune existenţa unor magiştri recunoscuţi, a unor discipoli valoroşi şi a unui spirit de metodă şi disciplină a muncii, toate aceste elemente structurându-se şi manifestându-se într-o continuitate relativă de preocupări, de tematici prioritare şi de rezultate cel puţin notabile. Deşi contestat de cei care nu-şi găsesc locul în asemenea comunitate de valori (şi mai totdeauna din pricina unui acut sentiment al valorii proprii considerate în unicitatea ei spontanee), conceptul de *şcoală* nu este doar o noţiune operaţională la îndemâna istoricilor ştiinţelor sau artelor, ci şi un concept moral, ce stimulează emulaţia intelectuală, şi nu un obstacol în afirmarea creativităţii şi originalităţii.

O şcoală lingvistică ieşeană există şi ea se defineşte şi prin diferenţe şi uneori, în momente polemice, prin opoziţii relative cu celelalte două mari şcoli, cea bucureşteană şi cea clujeană. Trei magiştri au marcat, prin opera lor ştiinţifică şi influenţă didactică, evoluţia istorică de-a lungul unui secol de cercetare la Iaşi a limbii române în toate manifestările ei sincronice şi diacronice: Alexandru Philippide, Iorgu Iordan şi Gheorghe Ivănescu. Nu este, desigur, acum momentul să schiţăm încă o dată profilul valoric al acestor predecesori, dar numele lor nu poate fi uitat tocmai într-o împrejurare ca aceea de astăzi, când încercăm să situăm în tradiţia ştiinţei noastre, cu tot respectul cuvenit şi în spiritul adevărului, personalitatea profesorului Vasile Arvinte. De altfel, profesorul însuşi a admis existenţa şi a evaluat activitatea şcolii lingvistice ieşene (1987), iar raporturile sale intelectuale şi morale cu opera lui A. Philippide şi a lui G. Ivănescu sunt bine evidenţiate în câteva articole omagiale (1987). Mai puţin racordat la preocupările şi domeniile de interes ale lui Iorgu Iordan şi chiar, adesea, critic faţă de soluţiile grăbite ale acestuia, profesorul Vasile Arvinte rămâne îndatorat importantului lingvist cel puţin pentru o împrejurare biografică determinantă în evoluţia sa spre domeniul germanisticii.

BDD-V2520 © 2007 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:22 UTC)

Câteva trăsături definesc opera lingvistică a profesorului nostru şi îi conferă un loc important în lingvistica românească şi europeană, nu numai în actualitate, ci şi în viitorul previzibil. Încercăm să le configurăm, fără tente encomiastice, obişnuite în momente de *laudatio*.

Mai întâi, întinderea şi varietatea domeniilor de competenţă definesc un spirit dinamic, iscoditor, ce intră obligatoriu în structura mentală a cercetătorului de vocaţie. Nu sunt mulţi lingvişti capabili de performanţe de egală şi constantă înălţime în atâtea specializări: fonetică istorică şi sincronică (dialectală), istoria limbii române (ea însăşi înglobând numeroase abordări culturale), istoria limbii literare, vechi şi moderne, etimologie şi lexicografie, filologie şi critică de text, semantică, germanistică şi onomastică. Dacă vom căuta în toate acestea vectorii de forţă, aceştia ar fi, după opinia noastră, simţul istoric al fenomenelor şi intuiţia critică a adevărului.

Nu putem cita acum din impresionanta listă de lucrări publicate (volume şi studii) nici măcar titlurile principale. Simpla enumerare, chiar neutră şi fără bogate calificative valorice, a preocupărilor finalizate este grăitoare. O constantă a biografiei ştiinţifice a profesorului Vasile Arvinte este interesul marcat, de la începuturile carierei sale de cercetător şi până la vârsta senectuţii, pentru cercetarea varietăţii diatopice a limbii române şi a implicaţiilor diferenţelor dialectale pentru istoria românilor. Rolul său de mentor în echipa ieşeană care a realizat volumele *Noului Atlas lingvistic al României. Moldova şi Bucovina* este recunoscut şi preţuit. Cercetător de teren, deprins să pornească totdeauna de la fapte de limbă concrete şi bine verificate, dialectologul a fost totdeauna prea puţin dispus să speculeze şi să improvizeze ipoteze convenabile şi facile. Gândirea de tip pozitivist al lingvistului, în sensul valabil şi preţios până astăzi al acestui concept, cunoaşterea limbii şi tradiţiei lingvistice germane l-au situat pe profesorul Vasile Arvinte în descendenţa pozitivă a neogramaticilor şi l-au apropiat spiritual de cei doi maeştri menţionaţi. Cine urmăreşte chiar şi numai lista lucrărilor va observa modul în care s-au dezvoltat organic temele sale de cercetare. Terminologia populară a unor domenii onomasiologice (exploatarea lemnului şi plutăritul) l-au condus spre necesitatea studierii unei relaţii interlingvistice puţin cunoscute şi, de aceea, generatoare de eclipse ale spiritului critic, jenante şi în continuă reactivare până în prezent. Contribuţiile sale la identificarea elementelor săseşti din limba română (adunate într-un substanţial volum, apărut în 2002) şi, implicit, poziţia sa în chestiunea presupusei moşteniri vechi germane vor rămâne pentru multă vreme modele de analiză, interpretare şi soluţionare etimologică. De aici, mai departe, lexicografia românească va trebui să evalueze cât datorează competenţei şi muncii profesorului V. Arvinte în comisia pentru etimologii a *Dicţionarului limbii române* şi în reeditarea revizuită şi adăugită a dicţionarului român-german al lui H. Tiktin.

Interesul pentru perioada veche a limbii române a condus pe cercetător spre alte teme de mare importanţă istorică şi lingvistică, şi nu numai pentru ştiinţa românească: evoluţia semantică a unor termeni din substratul autohton, delimitarea teritoriului de formare a limbii şi poporului român, specificul lexicului de origine latină în context romanic, evaluarea influenţei limbii greceşti din perioada bizantină. În toate aceste chestiuni, şi dificile, şi controversate, vocea profesorului Vasile Arvinte se distinge prin autoritate şi prestigiu, iar în rumoarea disputelor dintre contestatarii continuităţii românilor în spaţiul etnogenezei lor şi patriotismul tracomanilor de modă nouă, prin luciditate şi responsabilitate ştiinţifică. În acest sens, o carte-model de acribie filologică,

BDD-V2520 © 2007 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:22 UTC)

obiectivitate ştiinţifică şi finețe analitică este studiul monografic *Român, românesc, România* (1983), o contribuție de valoare europeană în domeniul românisticii şi romanisticii. Nu este lipsit de importanță faptul că în frecventele sale contacte internaționale, ca profesor-invitat la cursuri şi conferințe din Berlin, Bonn, Köln şi Freiburg şi în mai multe articole publicate în prestigioase reviste sau culegeri de studii germane, profesorul Vasile Arvinte a difuzat rezultatele cercetărilor sale, temperând astfel excesele adversarilor sau denunțând falsul prestigiu al unor teze izvorâte atât din ignorarea realităților româneşti, cât şi din rea intenție prost mascată.

În ultimele două decenii, s-a conturat a doua preocupare majoră a profesorului Vasile Arvinte, care îmbină în mod exemplar simțul istoric, forța analitică a lingvistului şi migala benedictină a filologului. Ne referim, evident, la contribuția sa esențială în definirea a două momente cruciale din evoluția limbii române literare din perioada veche: tipărirea *Bibliei* de la Bucureşti (1688) şi a *Paliei de la Orăştie* (1582). Trebuie acum să subliniez una dintre virtuțile morale şi intelectuale ale profesorului sărbătorit, însuşire nu tocmai comună şi de aceea demnă de admirația noastră: remarcabilul spirit de echipă, acel complex de atitudini care îmbină responsabilitatea şi devotamentul față de obiectivul comun, înțelegerea nevoilor şi limitelor celorlalți parteneri şi, adesea, preluarea eşecurilor, neîmplinirilor, întârzierilor dintr-un soi de sacrificiu propriu pentru succesul comun. Calitatea este rară, mai ales când aptitudinile personale de excepție ar favoriza mai curând tentația dominatoare, derobarea de responsabilitățile neplăcute şi, de ce nu, comoditățile facile. Educat şi autoeducat încă din tinerețea sa de cercetător dialectolog cu servituțile, dar şi satisfacțiile muncii în echipă, având şi vocația certă de îndrumător competent şi generos, profesorul Vasile Arvinte a ştiut să găsească şi să cultive cu înțelepciune relații de colaborare fructuoasă şi la marele proiect *Monumenta linguae Dacoromanorum. Biblia 1688*, editând într-o apariție jubiliară (1988) primele cinci cărți ale *Vechiului Testament* prin reproducerea textului tipărit, transcrierea acestuia (şi a altor două texte manuscrise) cu caractere latine. O colaborare specială, statornică şi de durată cu profesorul istoric Ioan Caproşu, a permis continuarea acestei munci şi finalizarea ei prin editarea integrală a textului *Bibliei. 1688* în două impozante tomuri (2001 şi 2002), cu contribuția substanțială a doi dintre valoroşii discipoli ai domnului Vasile Arvinte, profesorul de astăzi Alexandru Gafton şi cercetătoarea Laura Manea de la Institutul „A. Phipippide", şi cu un text de erudiție filologică semnat de un alt nume de seamă al ştiinței ieşene, N.A. Ursu. Studiul lingvistic al cărților *Pentateuhului*, care reprezintă contribuția esențială a profesorului Vasile Arvinte la aceste ediții de interes ştiințific şi cultural național, toate însumate având întinderea unui volum de 190 de pagini, este deja un reper şi un model de abordare a textelor literare din veacul al XVII-lea. Cunosc teze de doctorat deja tipărite sau în curs de elaborare care datorează mult interpretărilor şi soluțiilor propuse de profesorul omagiat, pentru uşurarea muncii tinerilor lingvişti, dar care vor trebui să acepte şi riscurile comparației cu un model greu de egalat.

În sfârşit, *Palia de la Orăştie* (1582), text de mare dificultate şi complexitate din perspectiva traductologiei şi analizei limbii ca normă literară pentru secolul al XVI-lea, a adunat din nou forțele şi competențele profesorilor Vasile Arvinte, Ioan Caproşu şi Alexandru Gafton pentru o altă ediție model a filologiei româneşti, cu indici lucrați de lector Sorin Guia (2 volume, 2005 şi 2006).

BDD-V2520 © 2007 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:22 UTC)

Ni se pare că evoluția preocupărilor științifice ale profesorului Vasile Arvinte urmează un plan demult conceput sau măcar râvnit, fiindcă ultimele sale lucrări abordează o altă etapă din istoria limbii române literare: epoca marilor clasici din secolul al XIX-lea. În anul 2002, a apărut cartea *Normele limbii literare în opera lui Ion Creangă*, iar în aceste zile lucrarea similară consacrată creației lui I.L. Caragiale. Într-o fază avansată de elaborare se află un mare studiu despre limba operei lui Mihai Eminescu. Simpla enunțare a acestor titluri ar putea ridica următoarea întrebare: ce se mai poate spune astăzi despre aceste opere, după ce, timp de peste un veac, s-a acumulat o bibliografie bogată, în care abundă titlurile ce trimit la analiza limbii şi stilului acestor mari creatori. Unele reticențe de această natură s-au şi formulat, dar, după opinia noastră, ele au ca motivare simpla incapacitate a unora de a depăşi receptarea pur impresionistă a unei opere artistice, vehiculul contactului rămânând doar acela definit prin vagii termeni *gust*, *intuiție*, *sensibilitate*, ca şi cum, de pildă, s-ar pierde ceva din savoarea povestirilor lui Creangă dacă cititorul ar fi mai instruit şi ar cunoaşte sensurile unor termeni sau expresii precum *berian*, *hăbuc*, *feciori de ghindă*, *a şti moarea cuiva* şi multe altele, eronat explicate sau glosate de alți comentatori, dar deplin elucidate de profesorul Vasile Arvinte. Aştept cu justificată nerăbdare să citesc ultima lucrare despre Caragiale, fiindcă inventivitatea şi creativitatea lingvistică a acestui fabulos spirit ne rezervă mari surprize.

Personalitatea domnului profesor Vasile Arvinte nu se poate însă contura satisfăcător nici prin simpla înşiruire de titluri şi teme de cercetare, nici chiar prin analiza detaliată a contribuțiilor sale la îmbogățirea științei despre limba noastră. Rămâne ceva neexprimat de textele sale oricât de bogate în fapte şi interpretări originale. Despre ce am mai putea astăzi aminti măcar, dacă răgazul ne-ar îngădui şi dacă decența nu ne-ar cenzura limitele elogiului, fiindcă ştiu că profesorul nostru, natură echilibrată şi cerebrală, nu agreează excesele de nici un fel. Despre numeroasele sale gesturi, fapte şi inițiative personale care au condus spre reluarea studiului limbilor străine ca specialitate principală la Universitatea ieşeană, din greu lovită de calamitatea proletcultistă, despre demersurile sale în vederea reîntoarcerii la locul cuvenit şi îndreptățit a lui G. Ivănescu, silit să dispară din calea imposturii triumfătoare, despre şansa Institutului de Filologie Română de a avea în profesorul Vasile Arvinte o pavăză cu autoritate, tocmai când era amenințat cu dispariția de capriciile unei „savante de renume mondial”? Despre numărul impresionant de discipoli şi doctori în filologie din toate centrele universitare, dintre care mulți au devenit cercetători de elită şi profesori ei înşişi, despre simțul fără greş al valorii științifice, care l-a ținut departe de compromisurile ce subminează sistemul selecției şi validării competențelor? Despre oameni cărora le-a determinat decisiv cursul vieții, cum este şi cel ce rosteşte aceste cuvinte acum, dându-le şanse nesperate de afirmare, şanse pe care prin ei înşişi nu le-ar fi găsit niciodată în circumstanțe ostile? Despre atitudinea sa fermă şi contrară în împrejurarea nefericită a aşa-zisei reforme ortografice din anul 1993, atitudine ce i-a barat indiscutabil calea spre un bine meritat fotoliu în Academia Română? Dar, parafrazând o zicere celebră, vom spune şi noi în registru ironic: Nu Academia îi lipseşte profesorului Vasile Arvinte, ci profesorul îi lipseşte Academiei !

Profesorul Vasile Arvinte va împlini în curând o vârstă care, după un bun obicei, se numeşte *frumoasă*. Deşi iubitor de frumos, să spunem că, totuşi, sărbătoritul ascunde frumusețea acestei vârste pe care nu o arată, nu o invocă. Vigoarea sa fizică şi

BDD-V2520 © 2007 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:22 UTC)

intelectuală de invidiat chiar şi de sexagenari ni-l propune ca model şi sub acest aspect şi ne instruieşte de faptul că nu munca şi creaţia îl îmbătrânesc pe om, ci dimpotrivă îl menţin veşnic tânăr. Şi ferice, dacă cei din jurul său îl urmează. Generaţiile de lingvişti şi filologi care îl omagiază astăzi au de multă vreme încă un magistru, demn de ilustră situare în continuitatea predecesorilor.

La mulţi ani, domnule profesor !

La sfârşitul şedinţei de comunicări din dimineaţa zilei de 20 septembrie, a avut loc lansarea volumului *Normele limbii literare în opera lui I.L. Caragiale* de Vasile Arvinte. Au prezentat noua apariţie doamna dr. Alexandrina Ioniţă, editor, din partea editurii *Demiurg*, şi profesorii universitari Alexandru Gafton şi Ioan Caproşu.

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iaşi
România

BDD-V2520 © 2007 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:22 UTC)